

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ТРИФОНОВА Олена Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри природничих наук і методик їхнього навчання Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія, методологія і методика природничої, технологічної та професійної освіти.

САДОВИЙ Микола Ілліч – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри технологічної та професійної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: дидактика природничої, технологічної та професійної освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

TRYFONOVA Olena Mykhaylivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Department of Natural Sciences and Methods of their Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: theory and methodology of natural, technological and professional education.

SADOVYI Mykola Illich – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Department of Technological and Professional Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: didactics of natural, technological and professional education.

Стаття надійшла до редакції 23.08.2023 р.

УДК 37.018.5 (477.65):78"19"(045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-209-379-383

КОЛОСКОВА Жанна Володимирівна –

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри мистецької освіти
Цentrальноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4880-1443>
e-mail: z.v.koloskova@cuspu.edu.ua

ЗМІСТ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В ЄДИНИХ ТРУДОВИХ ШКОЛАХ ЄЛИСАВЕТГРАДЩИНИ У 20 рр. ХХ СТОЛІТТЯ

У статті актуалізується питання вивчення особливостей змісту музичної освіти в закладах середньої ланки освіти – єдиних трудових школах Єлисаветградщини у 20-ті рр. ХХ століття. Автор звертає увагу на необхідність звернення до означеної проблеми як засобу вивчення ретроспективи шкільного музично-освітнього досвіду в період розбудови української державності з метою його оновлення та запровадження до освітнього процесу сучасності, що є особливо необхідним в період наповнення змісту музичної освіти в Новій українській школі.

На підставі аналізу архівних документів в статті стверджується, що зміни в освітянській системі Єлисаветградщини відбулися в лютому 1919 року і були пов'язані зі встановленням радянської влади в регіоні. В єдиних трудових школах, запроваджених новою владою, мистецтво розглядалося як засіб організації дитячого життя, згуртування дитячого колективу та формування колективних навичок, музична дисципліна «співи» стала обов'язковою і викладалася двічі на тиждень на обох ступенях (перший ступінь – 1 – 4 класи; другий – 5 – 7 класи). Разом з численними відмовами вчителів викладати співи із-за браку музично-теоретичних знань, відсутності музичного слуху, слабого голосу тощо, автор наводить позитивний приклад авторської програми зі співів вчителя О. Косовського, зміст якої був побудований на принципах доступності, поступовості та зв'язку з національною музичною культурою та реалізовувався через музично-теоретичну та вокально-хорову діяльність. Також в статті аналізуються вимоги до змісту музичної освіти, що побутували в досліджуваній період. В підсумку автор статті приходить до висновку, що для музичної освіти після 1918 року характерними є оновлення її змісту за рахунок упровадження творів, пов'язаних з державницькою комуністичною ідеологією та введення в програму краєвих зразків українського музичного мистецтва, а також поява нових форм організації музичного виховання (музично-ритмічної діяльності, активного слухання та дитячої творчості).

Ключові слова: музична освіта, уроки співів, єдині трудові школи, Єлисаветградщина, 20-рр. ХХ століття.

KOLOSKOVA Zhanna Volodymyrivna –

candidate of pedagogical sciences, associate professor
and Senior Lecturer of the Department of Art Education
of the Central Ukrainian State University
named after Volodymyr Vynnychenko
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4880-1443>
e-mail: z.v.koloskova@cuspu.edu.ua

THE CONTENT OF MUSIC EDUCATION IN THE UNIFIED LABOR SCHOOLS OF THE YELISAVETGRAD REGION IN THE 20S OF THE TWENTIETH CENTURY

The article deals with the issue of studying the peculiarities of the content of music education in secondary schools - the unified labor schools of the Yelisavethrad region in the 20s of the twentieth century. The author draws attention to the need to address this problem as a means of studying the retrospective of school music and educational experience during the development of Ukrainian statehood in order to update it and introduce it into the educational process of our time, which is

especially necessary in the period of filling the content of music education in the New Ukrainian School. Based on the analysis of archival documents, the article argues that changes in the educational system of the Yelisavethrad region took place in February 1919 and were associated with the establishment of Soviet power in the region. In the unified labor schools, introduced by the new government, art was seen as a means of organizing children's life, uniting the children's team and forming collective skills; the musical discipline "singing" became compulsory and was taught twice a week at both levels (the first level - grades 1-4; the second - grades 5-7). Along with the numerous refusals of teachers to teach singing due to lack of musical and theoretical knowledge, lack of musical ear, weak voice, etc., the author gives a positive example of the author's singing program by teacher O. Kosovsky, the content of which was built on the principles of accessibility, gradualness and connection with national musical culture and was implemented through musical-theoretical and vocal-choral activities. The article also analyzes the requirements for the content of music education that existed during the period under study. As a result, the author of the article concludes that music education after 1918 is characterized by the renewal of its content through the introduction of works related to the state communist ideology and the introduction of the best examples of Ukrainian musical art into the program, as well as the emergence of new forms of music education (musical and rhythmic activity, active listening and children's creativity).

Keywords: music education, Yelisavetgrad Region, singing lessons, unified labor schools, 20s of the Twentieth Century.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Проблема структурування змісту освіти є однією з центральних в педагогічній науці, оскільки від її коректного розв'язання залежить як її якість, так і рівень підготовки молоді до реального життя в суспільстві. Особливо серйозною ця проблема постала в останні 5 років, в період розбудови Нової української школи. Одним із варіантів її розв'язання може бути звернення до вивчення її теоретично-практичного підґрунтя в історичному минулому та рефлексування з позицій сучасності.

Запровадження історико-педагогічного підходу надасть можливість усвідомити закономірність між розвитком освіти та соціокультурними чинниками розвитку суспільства, відповідно до твердження О. Сухомлинської «які ідеї не розвивалися б у тій же педагогіці, які процеси не відбувалися в школі, який напрям вони не мали б, у них іманентно, інтернально присутні ідеї, які в цей час розвиваються в суспільстві незалежно від їх спрямування, бо людський дух, духовність у цілому мають загальний характер» [11].

Зважаючи на те, що у сфері освіти саме її зміст є системоутворювальним фактором, вивчення генези вітчизняної музичної шкільної освіти сприятиме збереженню та примноженню її здобутків в процесі планування майбутніх змін. Таким чином, актуальність проблеми реформування змісту шкільної музичної освіти у 20-х роках ХХ ст. визначається як її вагомистю як складової системи, так і необхідністю дотримуватись наступності у процесі розвитку загальної музичної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографічний пошук показав, що розвиток процесу освіти в означений період – 20-ті рр. ХХ ст. – досліджувався у роботах М. Пагути, який вивчав розвиток трудової підготовки учнів засобами уроків ручної праці [9]; Т. Благової, яка досліджувала особливості процесу хореографічної підготовки вчителя у системі вищої педагогічної освіти в Україні [1]; В. Найди, яка вивчала розвиток музичної освіти на Поділлі [6]; О. Овчарук, яка досліджувала розвиток музично-педагогічної думки в Україні на початку ХХ століття (1905-1925 рр.) [8] та ін. Попри значущість означеної проблематики, питання розвитку музичної освіти у 20-х ХХ століття у єдиних трудових школах на

Єлисаветградщині ще не дістало належного наукового висвітлення.

Метою нашої статті є дослідження специфіки змісту музичної освіти у 20-ті роки ХХ століття на Єлисаветградщині (майбутній Кропивниччині).

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі ретроспективний досвід розвитку шкільництва в Україні є предметом уваги сучасних дослідників як джерело віднайдення ідей для їх оновлення та впровадження в сучасну систему освіти. Зокрема, цінним для нашої роботи є дослідження О. Овчарук, яка на підставі вивчення першоджерел з фондів ЦДАВО України та матеріалів Інституту рукопису НБУ ім. В.І.Вернадського 1917-1920 рр. довела, що в цей складний політичний та економічний період питання музичного шкільництва вирішувались за підтримки уряду молодого української держави. Розробка методично-організаційних засад, підручників, репертуарних музичних збірок стала можливою після прийняття низки важливих законопроектів. В цей період (1917 р.) з'являється перша національна програма за авторством К. Стеценка (Програма по співам в Єдиній школі на Україні), підґрунтям якої було визначено українську пісню як фактор національного виховання дитини. Вперше навчальна дисципліна «співи» набула статусу обов'язкової і вводилася до навчальних планів шкіл на всіх ступенях по 2 години на тиждень [8, с.11-12].

Зміни в освітній системі Єлисаветградщини відбулися в лютому 1919 року і були пов'язані зі встановленням радянської влади в регіоні. Згідно “Положення про єдину трудову школу УРСР”, усі типи шкіл дореволюційної Росії було ліквідовано і створено трудову школу, яка репрезентувала фактично єдиний тип середньої загальноосвітньої установи. У трудових школах навчалися діти віком від 8 до 15 років, освіта була двоступенева: перший ступінь – 1 – 4 класи; другий – 5 – 7 класи [5, с. 334–335].

Це був новий тип навчального закладу середньої освіти, у якому значне місце було відведене, насамперед, моральному, громадському й художньому вихованню. Одним з основних програмно-методичних документів для вчителів був “Порадник з соціального виховання дітей”, перше видання якого здійснено Держнаукметодкомом Наркомосу УРСР у 1921 році [3, с. 344]. Згідно з цим документом, навчання й виховання дітей мали

пеоцентричний характер і спиралися на методологічні принципи взаємозв'язку дитини й природи, організації навчання дітей на основі їхніх потреб та ідей саморозвитку, надання великого значення дитячим іграм, розвагам та відпочинку як провідним факторам виховання, взаємозв'язку трудових засад діяльності школи з її життям [7, с. 184–185]. Оскільки мистецтво розглядалося як невід'ємна частина педагогічного процесу, його використовували як засіб організації дитячого життя, згуртування дитячого колективу та формування колективних навичок. Дітей готували до сприйняття творів мистецтва під час відвідування театрів, музеїв, виставок з метою формування критичного ставлення до мистецтва та розвитку здатності класової критики.

Руйнація старої системи освіти призвела до повного нерозуміння змісту музичних дисциплін в єдиній трудовій школі, оскільки методичні рекомендації «Порадника» були схематичними й потребували наповнення складовими (формами роботи, видами діяльності, репертуаром) та пристосування до місцевих умов. Як наслідок, учителі мали самостійно обирати, як саме і в якому обсязі надавати дітям знання з цієї дисципліни. Далеко не всі вчителі трудових шкіл Єлисаветградщини були у захваті від пропозиції викладати співи, тому результати дослідження засвідчують численні відмови від викладання цієї дисципліни. При цьому аргументами відмови були недостатня підготовленість або відсутність знань з теорії музики, брак вільного часу, слабкий голос, відсутність музичного слуху, хворе серце тощо.

Разом із цим, були виявлені і позитивні приклади творчого підходу до розробки програми зі співів, яким є програма вчителя трудової школи №5 О. Косовського. Зміст програми побудований на принципах доступності, поступовості та зв'язку з національною музичною культурою. Щоправда, програма не вирізнялася різноманіттям видів музичної діяльності і була обмежена лише музично-теоретичною та вокально-хоровою діяльністю. В процесі занять учні ознайомлювалися з будовою голосового апарату, правильною поставою під час співу та технікою дихання. Невеликий теоретичний дискурс ілюстрували підготовчі голосові вправи, гами та нескладні одноголосні пісні.

Характерною рисою програми О. Косовського був акцент на розвиток гармонічного слуху та прищеплення навичок хорової культури, реалізовані шляхом уведення до навчального курсу співу канонів. На думку автора програми, застосування цього виду імітації не тільки сприяло розвитку слуху й голосу, а й готувало учнів до двоголосного співу. Також він уважав за необхідне ознайомлювати учнів з нотною грамотою: п'ятилінійним нотним станом, назвами та місцезнаходженням нот на нотному стані в скрипковому ключі, будовою гами, висотою й тривалостями нот, знаками альтерації, видами темпів та динамічними відтінками. При цьому О. Косовський вважав за доцільне запроваджувати наочність: зображення фортепіанної клавіатури в процесі вивчення тонових та півтонових сполучень та метроном під час ознайомлення з видами темпів.

У вивченні інтерваліки викладач звертався до аналітичного методу – пояснював інтервальні сполучення на прикладі знайомого учням музичного матеріалу [4, с. 102].

Зазначимо, що подібний підхід до музичного навчання у трудовій школі є тотожним деяким положенням педагогічної системи М. Леонтовича, таким як: вільне володіння учнями нотною грамотою, визнання провідної ролі фольклору, опора на національну інтонаційно-ладову та метроритмічну основу, що дає підстави припустити, що О. Косовський був слухачем на курсах під проводом М. Леонтовича або був ознайомлений з його «Практичними вказівками до методики навчання співу в хорах». Також новацією у програмі О. Косовського є добір пісенного репертуару для вокально-хорової діяльності, який був зумовлений віком дитини та зв'язком з українською народною пісенністю: «Горобчик», «Савка», «Лисичка», «Зайчик», «Нескінченна», «Ой дзвони» тощо.

Аналіз програми О. Косовського засвідчив її самотність, спрямування на поліпшення слухацьких навичок через теоретичне усвідомлення графічного нотного тексту, розвиток лінійного, гармонічного й поліфонічного чуття мелодії. Позитивним є також застосування аналітичного методу та методу наочності, що сприяло свідомому сприйняттю матеріалу та активізувало увагу учнів. Ця програма могла бути втіленою в життя лише за умови серйозної музичної підготовки вчителя, яка була рідкісним явищем у досліджуваній період.

Більш типовою рисою авторських програм зі співів у 20-ті роки ХХ століття була увага до вокально-хорової роботи, в організації якої визначалися такі етапи:

- ознайомлення учнів зі словами пісні;
- ілюстрація вчителем даного твору;
- виконання пісні вчителем разом з учнями;
- виконання пісні учнями та міцне її запам'ятовування;
- поділ учнів на дві партії та вивчення другого голосу;
- злагоджене виконання пісні на два голоси.

Також значну увагу в «Порадниках» того часу приділялося розвитку відчуття ритму, оскільки вважалося, що ритмічні рухи дитячої групи нададуть можливість кожному найменшому її учаснику відчувати гармонію колективного життя. У зв'язку з цим ритміка вважалася найкращим засобом як соціального, так і естетичного виховання дитини. На практиці у деяких єдиних трудових школах Єлисаветградщини розвиток ритму учнів реалізовувався через виконання музичних вправ-ігор (на кшалт, «Пісня про Гарбуз», «Дід і ріпка»), у ході яких кожен учасник виконував під музику рухи, що мали власну ритмічну лінію: чвертями, восьмими, шістнадцятими тощо. В інших школах досліджуваного регіону музично-ритмічний розвиток дітей здійснювався через поєднання співу пісень з одночасним маршируванням чи відповідними ритмічними рухами. При цьому, згідно з популярним в той час принципом комплексного навчання, учитель не виділяв спів у

окремий урок, а різні види музичної діяльності (вокально-хорову роботу, музично-ритмічні ігри, сольний спів тощо) межував з іншими заняттями – ритмічною гімнастикою, малюванням, виразним читанням віршів. Відзначимо, що “Порадник...” рекомендував усі види діяльності підпорядкувати загальній меті та пов’язувати їх з певним трудовим процесом [10, с. 97].

Аналіз структури навчально-виховного процесу в трудовій школі № 1 дозволив провести паралелі з методикою М. Корфа для початкової школи, який рекомендував розглядати спів як засіб відпочинку між вивченням обов’язкових предметів. На думку вчителя трудової школи № 1, чергування навчальних занять з бесідами та клубною роботою не тільки сприяло розвитку уваги, уяви, пам’яті, а й виховувало дитину в естетичному аспекті [2, арк. 86–90].

У єдиних трудових школах було збережено дореволюційну традицію залучення учнів до участі в концертній діяльності навчального закладу, хоча тепер ця діяльність була наповнена новим змістом. Якщо наприкінці XIX століття відвідання концертів і оперних спектаклів та виконання учнями кращих зразків музичної творчості вважали найбільш дієвими засобами музично-естетичного виховання, то в радянські часи учнівська концертна діяльність була спрямована на виконання трьох завдань: прищеплювати почуття насолоди красою колективної творчості, бути показником рівня знань з музики та сприяти створенню невимушеної атмосфери в стосунках учителя та учнів.

Аналіз навчального репертуару у цих закладах середньої освіти у 20-ті роки XX століття дав змогу визначити твори за наступними категоріями:

- революційні пісні (“Інтернаціонал”, “Смело, товарищи, в ногу” тощо);
- пісні про соціальну несправедливість (“Прачка”);
- пісні, що виховують повагу до праці (“Де згода в сімействі”, “Мы моем”, “Праця”);
- дитячі пісні (“На паркеті в восемь пар мухи танцевали”, “Детки, в школу собирайтесь”, “Петушок”, “Колобок”);
- українські та російські народні пісні (“Лен, мой лен”, “Снежок”, “Пливе човен”).

Зважаючи на те, що за основу нових навчальних програм було покладене вивчення трудової діяльності людей та знайомство з суспільними відносинами в контексті класової боротьби, однією з доступних для дітей форм роз’яснення став і відповідний пісенний репертуар (категорії №1, 2, 3). Присутність у ньому категорій №4 та №5 зумовлена принципом доступності, викладеним у програмах Державної навчальної ради, відповідно до якого кожна тема навчального матеріалу повинна бути близькою й зрозумілою дитині [4, с. 105].

Порівняльний аналіз змісту музичної освіти в дореволюційних закладах середньої освіти та в єдиних трудових школах дає підстави визначити спрощення змісту музичної освіти й зосередження уваги вчителя на вивченні пласту пролетарської музики і народно-пісенної творчості та визнання прикладної ролі музики як супроводу трудових дій.

Духовні твори та зразки світової класичної музики було вилучено з програмового матеріалу, натомість обов’язковими для вивчення стали революційні та військові пісні, що стали носіями ідеології нового радянського уряду. Позитивною тенденцією було запровадження пісенного матеріалу, що відповідає віку дітей та сприяє розвитку ритму й дитячої творчості, а також уведення активного слухання.

Музика в школі почала виконувати функцію організатора дитячого життя, здатного згуртувати колектив та прищепити колективні звички, а для вчителя було відведено роль не лише вихователя, а й пропагандиста та агітатора. Зважаючи на те, що співам було надано статус загальнообов’язкової дисципліни в єдиній трудовій школі, проблема дефіциту кваліфікованих викладачів музики у 20-ті роки XX століття залишалася не вирішеною.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Таким чином, музичну освіту після 1918 року характеризує: 1) оновлення її змісту за рахунок упровадження творів, пов’язаних з державницькою комуністичною ідеологією та введення в програму кращих зразків українського музичного мистецтва; 2) поява нових форм організації музичного виховання, як-от: музично-ритмічної діяльності, активного слухання та дитячої творчості. Попри те, що в 20-ті роки співам було надано статус обов’язкової дисципліни навчальної програми єдиної трудової школи, музична освіта в навчальних закладах Єлисаветградщини мала суто прикладний характер: музичне мистецтво було засобом агітації та пропаганди, слугувало для організації дитячого колективу, виконувало функції супроводу трудових дій. Проблематикою подальших наукових пошуків можуть стати дослідження змін у розвитку музичної освіти у загальноосвітніх навчальних закладах Зінов’євщини (1924-1934), а згодом – Кіровоградщини (1939-2016).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Благова Т. О. Хореографічна підготовка вчителя у системі вищих педагогічних навчальних закладів в Україні 20-х рр. XX ст. *Витоки педагогічної майстерності*. Сер. : Педагогічні науки. 2011. №8(2). С. 65-71.
2. ДАКО (Державний архів Кіровоградської області). Спр. 602. Навчальні плани та звіти вчителів трудшкіл м. Єлисаветграда (1923-1924 рр.), 262 арк.
3. Історія педагогіки: навчальний посібник. За ред. Гриценка М. С. К.: Вища школа, 1973. 447 с.
4. Колоскова Ж. В. Розвиток музичної освіти на Єлисаветградщині (кінець XIX – перша чверть XX століття): дис. канд. пед. наук: 13.00.01. Кіровоград, 2014. 227 с.
5. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки: Навчальний посібник. Ред. Любар О. О. Київ : Знання, 2003. 450 с.
6. Найда В. Ю. Розвиток музичної освіти на Поділлі (кінець XIX –початок XX століття): автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01. Київ. 2014, 23 с.
7. Нариси історії українського шкільництва (1905 – 1933): навчальний посібник. Ред. Сухомлинської О. В. Київ: Заповіт, 1996. 304 с.

8. Овчарук О. В. Розвиток музично-педагогічної думки в Україні на початку XX століття (1905 -1925 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2001. 22 с.

9. Пагута М. Становлення та розвиток трудової школи на теренах України (друга половина XIX ст. – 1919): аксіологічні та історико-педагогічні аспекти. *Traektoriâ Nauki*. 7(05). 2021. С. 1001-1013.

10. Про художнє виховання. Порадник по соціальному вихованню: Головоцвних Наркомпросу УСРР. Державне видавництво України, 1924. С. 95-100.

11. Сухомлинська О. Методологія дослідження історико-педагогічних реалій другої половини XX століття. *Шлях освіти*. 2007. 16 с.

REFERENCES

1. Blahova, T. O. (2011). Khoreografichna pidhotovka vchytelia u systemi vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv v Ukraini 20-kh rr. XX st. [Choreographic teacher training in the system of higher pedagogical educational institutions in Ukraine in the 20s of the XX century] *Vytoky pedahohichnoi maïsternosti*. Ser.: Pedahohichni nauky. №8(2). S. 65-71. [in Ukrainian]

2. DAKO (Derzhavnyi arkhiv Kirovohradskoi oblasti). (1923-1924 rr.) Spr. 602. Navchalni plany ta zvity vchyteliv trudshkil m. Yelysavethrada [Educational plans and reports of teachers of labor schools in Yelysavetgrad]. 262 ark. [in Ukrainian]

3. Istoriiia pedahohiky [History of pedagogy]: navchalnyi posibnyk (1973). Za red. Hrytsenka M. S. K.: Vyshcha shkola. 447 s. [in Ukrainian]

4. Koloskova, Zh.V. (2014). Rozvytok muzychnoi osvity na Yelysavethradshchyni (kinets KhIKh – persha chvert KhKh stolittia) [Development of musical education in Yelysavetgrad region (end of the 19th – first quarter of the 20th century)]: dys. kand. ped. nauk: 13.00.01. Kirovohrad. 227 s. [in Ukrainian]

5. Liubar, O. O. (2003). Istoriiia ukrainskoi shkoly i pedahohiky [History of Ukrainian school and pedagogy] : Navchalnyi posibnyk. Red. Liubar O. O. Kyiv : Znannia. 450 s. [in Ukrainian]

6. Naida, V. Yu. (2014). Rozvytok muzychnoi osvity na Podilli (kinets KhIKh- pochatok KhKh stolittia) [Development of musical education in Podillya (end of the 19th - beginning of the 20th century)]: avtoref. dys. kand. ped. nauk: 13.00.01. Kyiv. 23 с.

7. Narysy istorii ukrainskoho shkilnytstva (1996) (1905–1933) [Essays on the history of Ukrainian schooling (1905–1933)]: navchalnyi posibnyk. Red. Sukhomlynskoï O. V. Kyiv: Zapovit. 304 s. [in Ukrainian]

8. Ovcharuk, O.V. (2001) Rozvytok muzychno-pedahohichnoi dumky v Ukraini na pochatku XX stolittia (1905-1925 rr.) [The development of musical and pedagogical thought in Ukraine at the beginning of the 20th century (1905-1925)]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. Kyiv. 22 s. [in Ukrainian]

9. Pahuta, M. (2021). Stanovlennia ta rozvytok trudovoi shkoly na terenakh Ukrainy (druha polovyna KhIKh st. – 1919): aksiolohichni ta istoryko-pedahohichni aspekty. [Formation and development of the labor school in Ukraine (second half of the 19th century – 1919): axiological and historical-pedagogical aspects]. *Traektoriâ Nauki*. 7(05). S. 1001-1013. [in Ukrainian].

10. Pro khudozhnie vykhovannia. (1924). Poradnyk po sotsiialnomu vykhovanniu: Holovsotsvykh Narkomprosu USRR [About artistic education. Adviser on social education: Head of the People's Commissariat of the USSR] *Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy*. S. 95-100. [in Ukrainian]

11. Sukhomlynska, O. (2007). Metodolohiia doslidzhennia istoryko-pedahohichnykh realii druhoi polovyny XX stolittia [Research methodology of historical and pedagogical realities of the second half of the 20th century] *Shliakh osvity*. 16 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОЛОСКОВА Жанна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри мистецької освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: музичне краєзнавство, історія та теорія музичної освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOLOSKOVA Zhanna Volodymyrivna – candidate of pedagogical sciences, associate professor and Senior Lecturer of the Department of Art Education of the Central Ukrainian State University named after Volodymyr Vynnychenko.

Scientific interests: musical local history, history and theory of music education.

Стаття надійшла до редакції 23.08.2023 р.

УДК: 378.147

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-209-383-389

СОКУЛЬСЬКА Наталія Богданівна –

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри інженерної механіки
(озброєння і техніки інженерних військ)
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3425-5517>
e-mail: natalya.sokulska@gmail.com

ГУЗИК Надія Миколаївна –

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри інженерної механіки
(озброєння і техніки інженерних військ)
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5609-4830>
e-mail: hryntsiv@ukr.net